τὸ δ' ἐν τοῖς συναλλάγμασι δίκαιον, ὄτι μὲν A lus verò quod in commerciis est, est quidem æquum quoddam, & iniuria iniquum: non tamen illa constat proportione, sed arithmetica. nihil enim refert, probúsne vir malum, an malus probum suo priuarit: neque probúsne an improbus adulterium commiserit: sed ad solam nocumenti differentiam lex spectat: perindéque personis vtitur, ac si æquales sint, si ille iniuria afficiat, hic afficiatur: hic la-

τὸν ἴσον τοῖς συναλλάγμασι δίκαιον, ὅτι μὲν ἀνισον· ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἐκείνην, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀριθμητικήν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει, εἰ ὁ ἐπιεικὴς φαῦλον ἀπεστέρησεν, ἢ φαῦλος ὁ ἐπιεικῆ· οὐδ' εἰ ἐμοίχευσεν ὁ ἐπιεικὴς ἢ φαῦλος· ἀλλὰ πρὸς τὴν βλάβας τὴν διαφορὰν μόνον βλέπει ὁ νόμος, καὶ χρῆται ὡς ἴσοις· εἰ ὁ μὲν, ἀδικεῖ. ὁ δ', ἀδικεῖται· καὶ εἰ ὁ μὲν, ἔβλαψεν. ὁ δ', βέβλαπται. ὥστε τὸ ἄδικον τοῦτο, ἄνισον ὂν, ἰσάζειν πειρᾶται ὁ δικαστής· καὶ γὰρ ὅταν, ὁ μὲν πληγῇ, ὁ δ' παταξῇ, ἢ καὶ κτείνῃ, ὁ δ' ἀποθάνῃ, διῃρημένα τὸ πάθος, καὶ ἡ πρᾶξις εἰς ἄνισα· ἀλλὰ πειρᾶται τῇ ζημίᾳ ἰσάζειν, ἀφαιρῶν τὸ κέρδος· λέγεται γὰρ, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσα τοῖς τοιούτοις, κἂν εἰ μὴ πάσιν οἰκεῖον ὄνομα εἴη, ὅμως εἰ τὸ κέρδος, ἐξ ὧν πατάξαιτο· καὶ ἡ ζημία τῷ παθόντι· ἀλλ' ὅταν γε μετρηθῇ τὸ πάθος, καλεῖται, τὸ μὲν, ζημία· τὸ δ', κέρδος. ὥστε, τῷ μὲν πλεῖον καὶ τὸ ἔλαττον γος τὸ ἴσον, μέσον· τὸ δὲ κέρδος καὶ ἡ ζημία, τὸ μὲν, πλέον· τὸ δ', ἔλαττον ἐναντίως· τὸ μὲν, τῷ ἀγαθοῦ πλέον· τῷ κακοῦ δὲ ἔλαττον, κέρδος· τὸ δ' ἐναντίον, ζημία· ὧν μὲν μέσον τὸ ἴσον, ὃ λέγομεν δίκαιον· ὥστε, τὸ μὲν ἐπανορθωτικὸν, δίκαιον αὖ εἴη, τὸ μέσον ζημίας καὶ κέρδους. διὸ καὶ ὅταν ἀμφισβητῶσιν, ὅτι τὸν δικαστὴν καταφεύγουσι· τὸ δ' ὅτι τὸν δικαστὴν ἔναι, ἔναι ὀξὺν ὅτι τὸ δίκαιον· ὁ γὰρ δικαστὴς βούλεται εἶναι δίκαιον ἔμψυχον· καὶ ζητοῦσι δικαστὴν μέσον· καὶ καλοῦσιν ἔνιοι μεσοδίκους, ὡς ἐὰν τοῦ μέσου τύχωσι, τοῦ δικαίου τευξόμενοι. μέσον ἄρα τι τὸ δίκαιον, εἴπερ καὶ ὁ δικαστής· ὁ γὰρ δικαστὴς ἔοικε μεσοῦ. καὶ ὥσπερ γραμμῆς εἰς ἄνισα τετμημένης, ᾧ τὸ μεῖζον τμῆμα τῆς ἡμισείας ὑπερέχει, τοῦτ' ἀφεῖλε, καὶ τῷ ἐλάττονι τμήματι προσέθηκεν· ὅταν δὲ δίχα διαιρεθῇ τὸ ὅλον, τότε φασὶν ἔχειν τὸ αὐτοῦ, ὅταν λάβωσι τὸ ἴσον. τὸ δ' ἴσον, μέσον ὂν τῆς μείζονος καὶ ἐλάττονος κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν· διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζεται δίκαιον, ὅτι δίχα ὀξύν· ὥσπερ αὖ εἴ τις εἴποι δίκαιον· καὶ ὁ ἄδικος, δίκαιος. ἐπὶ γὰρ δύο ἴσων ἀφαιρεθῇ ἀπὸ θατέρου, ἀφῷ θατέρου δὲ προστεθῇ, ἐστὶ τούτοις ὑπερέχει τὸ ἕτερον·

B dat, ille lædatur. Quare iniuriam hanc, cùm sit iniqua, æquare iudex conatur. Nam cùm hic percussus est, ille percussit: hic interfecit, ille autem interiit: affectio & actio in partes non æquas diuisa est, sed de lucro detrahens iudex damno redigere ad æqualitatem eas conatur. Dicuntur enim hæc absolutè loquendo de talibus etiam rebus, licet nonnullis minimè idoneum nomen esse videatur, vt lucrum ei

C qui percussit, damnum ei qui percussus est, accommodari possit. Sed vbi tamen perpessio ipsa fuerit mensurata, hoc damnum, illud lucrum vocatur. Quare æquum pluris & paucioris medium est: lucrum autem & damnum est & plus & minus, contrario tamen modo. plus enim boni, & minus mali est lucrum, contrarium verò, damnum, quorum quidem medium æquum est, quod esse ius dicimus. Ius igitur emendatiuum lucri & damni me-

D dium est: vnde etiam cùm altercantur homines, ad iudicem confugiunt. ad iudicem autem ire est ire ad ius ipsum: quippe cùm iudex nihil aliud sit, quàm ius quoddam animatum. & quærunt iudicem medium: & vocant nonnulli mediatores, quasi si medium fuerint consequuti, ius quoque ipsum sint consequuturi. Ius igitur medium quoddam est: siquidem & iudex. iudex autem ad æqualitatem redi-

E git. Et quemadmodum si linea in duas inæquales partes diuisa sit: illud quo maior pars dimidium excedit, ab ea aufert, & adiungit minori: cùm autem totum æqualiter fuerit bipartitum, tum verò suum se habere inquiunt, cùm æquum quisque acceperit. Æquum autem medium est pluris & paucioris arithmetica proportione: ac propterea appellatur ius δίκαιον, eò quòd δίχα, id est bifariam diuisum est:

F quasi δίκαιον, id est bipartitum dixeris: & iudex δικαστὴς, quasi διχαστὴς, id est bipartitor dicitur. Si enim duo sint æqualia, & ab altero aliquid auferatur, & addatur alteri, in duabus talibus partibus alterum excedet: nam si dempta quidem esset vna Pars ab altero, non adiuncta tamen alteri, vna tantum parte eiusmodi excederet.